

บทที่ 1

บทนำ

“ กัมมัง สัตเต วิภชชะติ ยทิทัง หีนปปะณิตายะ ”
กรรมจำแนกสัตว์ให้ทราบ หรือ ประณิต (ม.อ.14/289)

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

พุทธปรัชญา เป็นภูมิปัญญาที่พัฒนาจากพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและประกาศต่อชาวโลกมาเป็นเวลากว่า 25 ศตวรรษแล้ว หลักคำสอนที่สะท้อนพุทธปรัชญา ได้แก่ หลักปัจเจกสัมปบาท หรือหลักอิทัปปัจจยตา เน้นกรรมนิยม (กรรมวาที) หรือกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นคำสอนให้มนุษย์ได้รู้ถึงหลักความจริงของสรรพสิ่ง ทำกรรมดี มีผลดี ทำกรรมชั่ว มีผลชั่ว (ส.ส.15/256) โดยนัยนี้วิถีชีวิตของมนุษย์ตกอยู่ภายใต้กรรมลิขิต ทุกชีวิตจะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับกรรมที่ตัวเองกระทำ กฎแห่งกรรมเป็นหลักคำสอนที่แสดงให้มนุษย์เชื่อเรื่องกรรม (กัมมัสัทธา), ให้มนุษย์เชื่อในผลของกรรม (กัมมะวิปากะสัทธา,) ให้มนุษย์มีความเชื่อว่าทุกชีวิตมีกรรมเป็นของตน (กัมมัสมะกะตาสัทธา), และให้มนุษย์เชื่อในพระปัญญาแห่งการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า (ตถาคะตะโพธิสัทธา) (พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต), 2538 :164) ความเป็นไปของคนเรา ย่อมเป็นผลของกรรมลิขิต ฉะนั้น (กรรมนิยมหรือกรรมลิขิต) จึงแนะนำให้เลือกกระทำกรรมอันจะก่อให้เกิดผลดีแก่เราในทันควันหรือในภายหน้า (สมัคร บุราวาส, 2537 : 193)

กฎแห่งกรรมเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแห่งปัจเจกสัมปบาท หมายถึงการที่สรรพสิ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติมิใช่เทวบัญชาหรือเทวโองการ เป็นกฎธรรมชาติมีอยู่เองไม่มีผู้ใดกำหนดขึ้นมา พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้ค้นพบกฎนี้และประกาศหลักการนี้ ดังพุทธพจน์ว่าตถาคตังทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ(หลัก)นั้น ก็ยังคงมีอยู่เป็นธรรมจิติ เป็นธรรมนิยาม คือหลักอิทัปปัจจยตา (อง.ติก. 20/2062) กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติหรือธรรมนิยาม แม้จะมีลักษณะทั่วไปเป็นอย่างเดียวกันทั้งหมดคือสรรพสิ่งเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย สรรพสิ่งเป็นไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์เกิดขึ้นดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมชาติคือมีเหตุปัจจัยให้เป็นไป มิใช่เพราะเทวโองการ หรือพระบัญชาของพระเจ้า แต่อาจแยกกฎธรรมชาตินี้เป็นประเภทออกไปได้ตามลักษณะอาการจำเพาะที่เป็นแนวทางหรือเป็นแบบหนึ่ง ๆ ของความสัมพันธ์ อันจะช่วยให้กำหนดศึกษาได้ง่ายขึ้น

เมื่อว่าตามแนวความคิดของปัญญาชนพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เช่น พระนาคนเสนมหาเถระ (กรมศิลป์ากร, 2516) และพระพุทธโฆษาจารย์, (1975)) เป็นต้น พบว่าพระอรรถกถาจารย์

เหล่านี้ได้แสดงกฎธรรมชาติ หรือนิยามไว้ 5 อย่าง (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2538 : 194) คือ

1) อุตุนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางฝ่ายวัตถุ โดยเฉพาะความเป็นไปของธรรมชาติแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ เช่น เรื่องลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล ฝนตกฟ้าร้อง การที่ดอกบัวบานกลางวัน และหุบกลางคืน การที่ดินน้ำปุ๋ยช่วยให้ต้นไม้งาม การที่คนไอหรือจาม การที่สิ่งทั้งหลายพุพังเน่าเปื่อย เป็นต้น แนวความคิดของท่านมุ่งเอาความผันผวนที่เนื่องด้วยความร้อนหรืออุณหภูมิตั้งแต่

2) พีชนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ หรือที่เรียกกันว่า พันธุกรรม เช่น หลักความจริง หวานพืชเช่นใดก็ให้ผลเช่นนั้น พีชมะม่วงก็ออกผลเป็นมะม่วง เป็นต้น

3) จิตนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่ออารมณ์ (สิ่งเร้า) กระแทบประสาทจะมีการรับรู้เกิดขึ้น จิตจะทำงานอย่างไร คือมีการไหวแห่งภวังจิต ภวังคจิตขาดตอน แล้วมีอวิชชาแล้วมีการเห็น การได้ยิน ฯลฯ มีสัมผัสปฏิเจตนะ สันตிரณะ ฯลฯ หรือเมื่อจิตที่มีคุณสมบัติอย่างนี้เกิดขึ้น จะมีเจตสิกอะไรบ้างประกอบได้ หรือประกอบไม่ได้ เป็นต้น

4) กรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ คือกระบวนการก่อการกระทำ และการให้ผลของการกระทำ หรือพูดให้จำเพาะลงไปอีกว่า กระบวนการแห่งเจตน์จำนงหรือความคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสัมพันธ์กัน เช่น ทำกรรมดี มีผลดี ทำกรรมชั่วมีผลชั่ว เป็นต้น

5) ธรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างที่เราเรียกกันว่า ความเป็นไปตามธรรมดา เช่นว่า สิ่งทั้งหลายมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป เป็นธรรมดา คนย่อมมีความเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา ธรรมดาของคนยุคนี้มีอายุขัยประมาณร้อยปี ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ย่อมเป็นธรรมดาของสิ่งทั้งหลายที่เป็นสภาพไม่เที่ยง ถูกปัจจัยบีบคั้น และไม่ใช่อัตตา

ในบรรดากฎธรรมชาติหรือนิยามทั้ง 5 ดังกล่าว กรรมนิยาม และจิตนิยาม ว่าด้วยกระบวนการแห่งการกระทำและการให้ผลของการกระทำตามหลักวิภูจักรแห่งการกระทำกรรมประกอบด้วยกิเลส กรรมและวิบากซึ่งเป็นเรื่องภววิทยาว่าด้วยกฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

ในเรื่องนี้ ปัญญาชนคนไทย เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) และ พระธรรมโฆษณาจารย์ ที่รู้จักโดยทั่วไปในนาม “พุทธทาสภิกขุ” ทุกท่านต่างก็ได้ให้ทรรศนะอธิบายในเรื่องกรรมไว้ อย่างมีนัยสำคัญตามแนวพุทธปรัชญา สองท่านแรกได้อธิบาย เรื่องกรรมตามแนวพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ในขณะที่ท่านหลัง คือ พุทธทาสภิกขุ พยายาม

เสนอคำอธิบายเรื่องกรรมตามแนวพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทหรือหินยาน เสริมด้วยพุทธปรัชญาฝ่าย
อักษริยวาท กรรมนิยามตามอรรถาธิบายของพุทธทาสภิกขุมีนัยทั้งเชิงสังขธรรมหรือภววิทยา และเชิง
จริยธรรม (ภาคปฏิบัติ) อย่างน่าสนใจ ดังที่ปรากฏในผลงานของพุทธทาสภิกขุเรื่อง ไกวัลยธรรมที่ปณี.
(2516), กรรมเหนือกรรม. (ม.ม.ป.), อิทัปปัจจยตา. (2516), เทคนิคการมีธรรมะ (ศีลธรรมกลับมา
มา). (2526) และ ปฏิจจสมุปบาทคืออะไร. (2538) เป็นต้น

สารนิพนธ์ 5 เรื่องนี้ เป็นงานตีความกฎแห่งกรรมในแง่เหตุผลตามหลักอิทัปปัจจยตาหรือ
ปฏิจจสมุปบาท ทั้งในแง่ของสังขธรรมหรือคล้ายตามหลักวิทยาศาสตร์ และในแง่เชิงปฏิบัติในชีวิต
ประจำวัน โดยปฏิบัติตามทางสายกลาง (มรรคมีองค์แปด) ซึ่งเป็นส่วนที่มีสาระสำคัญที่เชื่อมโยงกับ
กรรมนิยาม ดังกล่าวข้างต้น การตีความตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุมีสาระสำคัญโดยสังเขป
ดังแสดงไว้ในแผนภาพ 2

วาทกรรมของพุทธทาสภิกขุ มีนัยสำคัญอย่างยิ่งยวดในเรื่องนี้ และมีสาระสำคัญพอสรุป
ได้ดังนี้

“พรหมจรรย์ ในพุทธศาสนา คือการประพฤติเพื่อความสิ้นสุดแห่งกรรม เรารู้และสอนกัน
แต่เพียงว่า อย่าทำกรรมชั่วเพราะจะได้รับผลชั่ว ให้ทำกรรมดีเพื่อจะได้รับผลดี นี้ยังไม่ใช่เรื่องกรรม
อันเป็นพระพุทธรประสงค์ หรือเป็นหลักแห่งพุทธศาสนา เราจะต้องรู้เรื่องกรรมโดยครบถ้วน จนทำให้
หมดกรรม ไม่ต้องเป็นไปตามกรรมแต่ประการใด อันเป็นตัวพรหมจรรย์ในพุทธศาสนาโดยตรง เราจะ
ต้องรู้ว่าเจตนาเป็นตัวกรรม เหตุใดเกิดกรรมคือผัสสะ มาตรการต่าง ๆ ของกรรมคือทำให้มนุษย์เสวย
เวทนาในรูปแบบของสัตว์นรก-กำเนิดเดรัจฉาน-เปรตวิสัย-มนุษย์-เทวดา วิชาแห่งกรรมคือที่จะได้รับ
ทันที-เวลาต่อมา-เวลาต่อมาอีก ความดับแห่งกรรมคือ การดับแห่ง ผัสสะ ทางให้ถึงความดับแห่ง
กรรมคือ อริยอัฏฐังคิกมรรค ข้อสำคัญที่ควรสังเกตคือ กรรมเป็นสิ่งที่เกิด -ดับ เพราะผัสสะเกิด-ดับ
ซึ่งเราไม่ค่อยจะสอนกัน และที่สำคัญที่สุดก็คือ เราจะสิ้นกรรมได้ เมื่อยังมีชีวิตเป็น ๆ อยู่ ยังไม่ต้อง
ตายดังนี้“ (พุทธทาสภิกขุ. ม.ม.ป. : 322)

กฎแห่งกรรมตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ในแง่สังขธรรม (ภาคทฤษฎี) คือ ปฏิจจสมุปบาท
โดยอนุโลมนัยและปฏิโลมนัย และในแง่ จริยธรรม (ภาคปฏิบัติ) คือมรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นแนวทางให้
กัลยาณชนปฏิบัติตาม หลักปฏิบัติที่เรียกว่า "มหาสติปัฏฐานเพื่อให้สิ้นกรรมได้เมื่อยังมีชีวิตเป็น ๆ อยู่
ยังไม่ตาย“ ดังเสนอไว้โดยสังเขปในแผนภาพ 1 และ 2 ตามลำดับ เป็นสาระสำคัญของงานวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสาระสำคัญของกฎแห่งกรรมและกรรมเหนือกรรมและหลักปฏิบัติตามทัศนะของ
พุทธทาสภิกขุ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ทำให้ทราบกฎแห่งกรรมหรือกรรมเหนือกรรมทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ผู้เชื่อหรือผู้สนใจในเรื่องกรรมสามารถประยุกต์กฎแห่งกรรมหรือกรรมเหนือกรรมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ มาใช้ในชีวิตประจำวัน

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษากฎแห่งกรรมและการสิ้นกรรมหรือกรรมเหนือกรรมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ประเด็นแรกเป็นการศึกษากระบวนการของการกระทำกรรมตามวงจรของกิเลส กรรม และวิบากซึ่งเป็นไปตามหลักปัจจุสมุปปาทฝ่ายอนุโลมนัย โดยศึกษากรรมตามแนววิทยาศาสตร์ ส่วนประเด็นหลัง (การสิ้นกรรม) เป็นการศึกษาหลักปฏิบัติเพื่อสิ้นกรรมด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ มรรคมีองค์ 8 โดยการฝึกปฏิบัติตามหลักอาณานาปานสติ ซึ่งเป็นไปตามหลักหรือกฎแห่งปัจจุสมุปปาทฝ่ายปฏิโลมนัย เพื่อดับหรือสิ้นทุกข์ ซึ่งพุทธทาสภิกขุเรียกว่า “สิ้นกรรม” “กรรมเหนือกรรม” หรือ “ตัดกรรม” อันเป็นจุดหรือเส้นแบ่งระหว่าง โลกียธรรม และโลกุตระธรรม (พุทธทาสภิกขุ. 2542 : 294-295; สัมมคร บุรารวาศ , 2542 : 142-167; 181 - 217)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยจำแนกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 ประเภท คือ เอกสารเกี่ยวกับเรื่องกรรมของพุทธทาสภิกขุ เอกสารเกี่ยวกับกรรมของปัญญาชนชาวพุทธศาสนาบางคน และงานวิทยานิพนธ์

1. ผลงานที่เกี่ยวข้องกับกรรมและกฎแห่งกรรมตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ

1.1 ไกวัลยธรรมที่ปณี (พุทธทาสภิกขุ , 2516)

สารนิพนธ์เรื่องนี้ เป็นผลงานที่มีสาระสำคัญในระดับปรภควิเสสเรื่องหนึ่งในบรรดาผลงานชุด “ธรรมโฆษณ์” ของพุทธทาสภิกขุ สารนิพนธ์นี้เป็นผลงานที่ผู้บรรยายได้พยายามเสนอแก่นของพุทธธรรม เช่นหลักธรรมนิยามตา (กฎธรรมชาติ) หลักไตรลักษณ์ หลักอิทัปปัจจยตา หรือหลักปัจจุสมุปปาทและหลักอริยสัจ 4 เป็นต้น มีนัยพิสดารยากแก่การทำความเข้าใจ แต่ผู้วิจัยเห็นว่า หลักกรรมดังกล่าวข้างต้น เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจกฎแห่งกรรม โดยการศึกษาตามหลักวิทยาศาสตร์ ให้เข้าใจว่ามนุษย์ปฏิบัติอย่างไร จึงจะสิ้นกรรมได้เมื่อยังมี ชีวิตเป็น ๆ อยู่ ยังไม่ต้องตายตามที่ผู้บรรยายได้เสนอไว้ ซึ่งผู้วิจัยขอประมวลมาโดยสังเขปนี้ดังนี้

ไกวัลยธรรม ตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ หมายถึง “สุญญตา” หรือ “นิพพาน” เป็น

“อสังขตธรรม” เป็นกฎปฏิบัติ ไม่มีตัวกู-ของกู “ธรรมนิยามตา” ว่าด้วยกฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุผลแก่กันของสิ่งทั้งปวง ชีวิตมนุษย์ที่ประกอบด้วย นามรูป หรือ ปัญจขันธ์ ก็ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมนิยามตา นี้ ดังนั้น มนุษย์ต้องทำความเข้าใจกฎอันนี้เพื่อทำความเข้าใจ กฎไตรลักษณ์ ว่าด้วยกฎสามัญลักษณ์ 3 คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีนัยโดยย่อว่า สรรพสิ่งไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงเรื่อย ๆ และเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่มีตัวตนเป็นทั้งสังขตธรรม และอสังขตธรรม มนุษย์ทุกคนก็ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ นี้ ดังนั้นมนุษย์ต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎนี้ มิฉะนั้นจะปรับตัวได้ยาก ตกอยู่ในกระแสแห่งความทุกข์

อิทัปปัจจยตา คือคำย่อของเรื่องปัจจุสมุปบาท โดยมีใจความว่า “ เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ สิ่งนี้ จึงเกิดขึ้น : เพราะการเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น; เพราะดับลงแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับลง. อิทัปปัจจยตา มีความหมายกว้างโดยทั่วไป จะใช้กับรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในกรณีใดกรณีหนึ่ง ก็ยังได้ เป็นกฎวิทยาศาสตร์ก็ได้ ส่วน ปัจจุสมุปบาท นั้น มุ่งหมายใช้เฉพาะ เรื่องเกิดทุกข์และดับทุกข์โดยตรง ในพุทธศาสนาใช้เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม สาระสำคัญก็เป็นเรื่องเดียวกัน คือ แสดงถึงกระแสแห่งปัจจัยและสิ่งที่เกิดขึ้น ดำรงอยู่ตามปัจจัยแปรผันไปและดับไป (พุทธทาสภิกขุ. 2516 : 126, และ สมัคร บุรารวาส.2537)

ณ จุดนี้ อโณทัย อาตมา ขยายความว่า อิทัปปัจจยตานี้ ถ้าพูดให้เป็นธรรมะของท่านพุทธทาสภิกขุขึ้นไปอีก ในฐานะกฎแห่งกรรมตามหลักพุทธศาสนาก็คือ “ถ้าไม่ทำอย่างนั้น ผลอย่างนั้นก็จะไม่เกิดขึ้น “ ถ้าพูดอย่างปัจจุสมุปบาท คือ “ เมื่อทางที่จะมีความดับทุกข์ถูกก่อกำขึ้นอย่างนี้ ผลที่ได้รับก็คือความรู้สึกทุกข์อย่างนี้ก็จะบังเกิดขึ้น “ และโดยในตรงข้ามคือ “ เมื่อปฏิบัติในทางที่ดับทุกข์เสียได้ผลที่ได้รับคือทุกข์นั้นถูกดับไป (อโณทัย อาตมา, 2542 : 74) โดยนัยนี้ ปัจจุสมุปบาทก็คือเรื่องอริยสัจสี่ ที่กล่าวโดยละเอียดครอบคลุมทั้ง สมุทัยวารและนิโรธวาร ดังนั้น พุทธทาสภิกขุจึงเรียกปัจจุสมุปบาทว่า “ อริยสัจใหญ่”

อริยสัจสี่ คือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ, สมุทัย คือ เหตุให้เกิดทุกข์, นิโรธ คือ ความดับทุกข์ และ มรรค คือ วิธีปฏิบัติให้สิ้นหรือดับทุกข์ ถ้าพิจารณาอริยสัจในแง่ของวิทยาศาสตร์จะพบว่าทั้งสี่เรื่องดังกล่าวเป็นไปตามกฎหรือหลักอิทัปปัจจยตา คือ กฎธรรมชาติอันสูงสุดของสากลจักรวาล(สัจธรรม) โดยมีหลักว่า

1. สิ่งทั้งปวงมีเหตุมีปัจจัย
2. สิ่งทั้งปวงเป็นไปตามอำนาจแห่งเหตุและปัจจัย
3. ดับเหตุดับปัจจัยได้ก็คือดับผลของมันด้วย
4. การดับเหตุและผลจะเป็นไปได้ก็โดยการลงมือกระทำที่ถูกต้องตามกฎและเหตุแห่ง

ปัจจัยนั้น

ถ้าพิจารณาอริยสัจในแง่ของศาสนาก็จะพบว่า ทั้งสี่เรื่องดังกล่าว มีทั้งที่เป็นสัจธรรมและจริยธรรมแสดงแนวทางปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ดังนี้

1) ทุกข์ : ทนได้ยาก ปีบคั้น ไม่เที่ยงแท้
ทุกข์ ในความหมายทางอริยสัจ มี 11 อย่าง 11 อากา
ทุกข์ เพราะชาติ ชรา มรณะ (เกิด แก่ เจ็บ ตาย ปริทเวะ ทุกขะ โทมนัส
อุปายาส - 8 อากา. พลัดพรากจากของรัก ประสบกับสิ่งที่ไม่รัก
และปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น - อีก 3 อากา. รวม 11 อากา

2) สมุทัย : สาเหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3 :
กามตัณหา ภวตัณหา และ วิภวตัณหา

3) นิโรธ : ความดับกิเลส ความรู้แจ้งถึงซึ่งการไร้กิเลสทุกชนิดแล้ว
โดยสิ้นเชิง ไม่มีทุกข์เกิดอีก คือ ภาวะนิพพาน

4) มรรค : ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ 8 ประการ

อริยสัจ ในทางพุทธศาสนา มีความหมายเป็น “ความผูกพันมนุษย์กับสิ่งสูงสุด
สิ่งสูงสุด ในทางพุทธศาสนา คือ “ภาวะสิ้นสุดแห่งความทุกข์” เพราะปฏิบัติถูก
ต้องตามหลักอริยสัจ ซึ่งก็คือเรื่องเดียวกันกับกฎอิทัปปัจจยตาในแง่วิทยา
ศาสตร์ที่กล่าวแล้วนั่นเองต่างกันแต่ว่า “จตุราริยสัจนี้ ใช้เฉพาะสิ่งที่มี
ความรู้สึกได้และมีชีวิตเท่านั้นเอง

เมื่อเปรียบเทียบเรื่อง กฎอิทัปปัจจยตา(ที่ใช้ทั่วไปกับทุกสิ่ง) ที่เป็น “อริยสัจ ในแง่ของ
วิทยาศาสตร์” กับ ปฏิจจสมุปปาท (ที่ใช้เฉพาะสิ่งมีชีวิตที่รู้สึกทุกข์สุขได้) ที่เป็น “อริยสัจ ในแง่ของ
ศาสนา” ที่สัมพันธ์กับกฎแห่งกรรม ก็มีนัยสำคัญดังแสดงไว้ในแผนภาพ 1

แผนภาพ 1 เปรียบเทียบหลักอิทัปปัจจยตาในแง่วิทยาศาสตร์และปัจจุสมุปบาท
ในแง่ของศาสนาที่สัมพันธ์กับกฎแห่งกรรม

อิทัปปัจจยตา อริยสัจ ในแง่ของวิทยาศาสตร์	ปัจจุสมุปบาท อริยสัจ ในแง่ของศาสนา
<ul style="list-style-type: none"> • สิ่งทั้งปวงมีเหตุและปัจจัย • เป็นไปตามอำนาจแห่งเหตุและปัจจัย • ดับเหตุดับปัจจัยได้ ก็คือ ดับผลของมันด้วย • โดยลงมือทำที่ถูกต้องตามกฎและ เหตุแห่งปัจจัยนั้น(โดยหลักวิทยาศาสตร์) 	<ul style="list-style-type: none"> • ทุกข์ = กฎแห่งกรรม; ทำกรรมใดได้กรรมนั้น (กิเลส - กรรม - วิบาก) • สมุทัย = เหตุแห่งทุกข์; (สร้างทุกข์ ได้ทุกข์) • นิโรธ = ทุกข์ดับ; เพราะ <ol style="list-style-type: none"> 1) ดับกิเลสทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว 2) พ้นสุขทุกข์ พ้นกรรม 3) พ้นวิบาก คือ พ้นวิภูฏะ พ้นวงกลมของ กิเลส กรรมวิบาก ที่วนเกิดวนดับคือ ถึงนิพพาน • มรรค = ทางดับทุกข์; บรรลุได้โดยการ กระทำด้วยวิธีจรตอยู่ที่ธรรณีประตุนิพพาน ด้วยความรู้แจ้ง ด้วยความเห็นจริงใน เรื่อง ปัจจุสมุปบาท ว่า : ความทุกข์ เกิดอย่างไร ? แล้วความทุกข์ดับอย่างไร ? (โดยหลักศาสนา)

ที่มา : ปรับปรุงจาก อโณทัย อาตมา, 2542 : 77

อริยสัจ หรือสังขธรรมทั้ง 4 ประการนี้ บ่งชี้ความเป็น “ตถตา” ว่าเป็นไปอย่าง
นี้ ๆ ไม่เป็นอย่างอื่น ซึ่งในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า “สังขจะทั้งหลายย่อมเป็นอสังขตะ” (จริงแท้จริง
อย่างไม่เปลี่ยนแปลง)

ดังนั้น อริยสัจ จึงเป็นไภวฉลยธรรมในหัวข้อที่ว่า “ตถตา” คือ “เป็นอย่างนั้น” ไม่เป็น
ไปโดยประการอื่น

อริยสัจนี้ จึงเป็นความรู้ที่ควรศึกษาสำหรับมีชีวิตอยู่ ยิ่งกว่าความรู้อื่น ที่หลอกล่อให้
ชีวิตเกิดทุกข์ไปวัน ๆ

1.2 กรรมเหนือกรรม. (พุทธทาสภิกขุ.ม.ม.ป.) สารนิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาเรื่องกรรมและหลักปฏิบัติเกี่ยวกับกรรม เริ่มต้นด้วยการ “ตนต้องพึ่งตน” อย่าไปคิดพึ่งอย่างอื่นนอกจากพึ่งตน และถือหลักต่อไปว่า ตนพึ่งตนหรือสามารถจะพึ่งตนได้ ก็เพราะอำนาจของกรรม กล่าวคือ การกระทำ ถ้าอยากได้ผลกรรมชนิดใด ก็ทำกรรมชนิดนั้น แต่ถ้าเมื่อไม่ประสงค์จะเป็นไปตามอำนาจของกรรมทุกชนิด ก็จงประกอบกรรมชนิดหนึ่งซึ่งไม่ดำไม่ขาว คือกล่าวไม่ได้ว่าดีว่าชั่ว ไม่มีภาษาใดที่จะพูดว่า นี่เป็นกรรมดีกรรมชั่ว เป็นกรรมที่พุทธศาสนาไม่กล่าวถึง ดีหรือชั่ว ดำหรือขาว แต่กล่าวว่าไม่ดีไม่ชั่ว ไม่ดำไม่ขาว นี่คือที่สิ้นสุดของกรรม และเป็นที่จบที่สิ้นสุดของ วัฏฏสงสาร การหมดกรรมต้องหมายถึงนิพพาน เพื่อประกันความพ้นเพื่อนและต้องจำให้แม่นยำว่ากรรมกับภยานั้น ไม่เหมือนกัน ภยานี้คือการเคลื่อนไหวของการกระทำที่ไร้เจตนา กรรมคือการกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนา ฉะนั้น ผลจึงผิดกัน ผลที่เกิดจากภยานี้เป็นเพียงปฏิภยานี้ ผลที่เกิดจากกรรมเป็นวิบากของกรรม กรรมมีทั้งดำและขาว และมีแต่ในส่วนศีลธรรม ในส่วนโลกุตระนั้น มีกรรมไม่ดำไม่ขาว และเป็นที่สุดของกรรมทั้งปวงทุกประการ แต่จุดเด่นของผลงานเรื่องนี้ คือ กรรมเหนือกรรม เป็นเรื่อง กรรมและกัมมัชชะ คือ ความสิ้นกรรม ซึ่งศึกษากรรมอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

1.3 อทิปปัจจยตา. (พุทธทาสภิกขุ ,2516) ผลงานเรื่องนี้ว่าด้วยเรื่องสภาวะธรรมที่เป็นไปตามความสำคัญแห่งเหตุปัจจัย มีประเด็นโดยสังเขปดังนี้

1) อทิปปัจจยตา ในฐานะที่เป็นกฎ คือ สิ่งทั้งหลายทั้งปวง มีลักษณะที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ผลักไสให้เป็นไป สิ่งนี้นิยมเรียกกันว่า “ สังขตธรรม “ ก็คือ สิ่งที่เกิด มีปัจจัยปรุงแต่งขึ้นมา

2) อทิปปัจจยตา ในฐานะที่เป็นผล คือ สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ตามความต้องการ และมีผลกระทบต่อมนุษย์มากที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่บันดาลให้มนุษย์ได้รับความรู้สึกเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ผลชนิดนี้เรียกว่า “ สังขตธรรม “ เช่นกัน

อทิปปัจจยตา เป็นกฎในแง่ของวิทยาศาสตร์; สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีเหตุและปัจจัย เป็นไปตามอำนาจแห่งเหตุและปัจจัย

1.4 ปฏิจจสมุปบาท คืออะไร (พุทธทาสภิกขุ, 2538)

ปฏิจจสมุปบาท คือ การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดมีขึ้นประกอบด้วย อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ อายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ และทุกข์ทั้งหมด (ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสะ) ผลงานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นทุกข์และเหตุให้เกิดทุกข์ ด้านหนึ่งซึ่งเรียกว่า สมุทัยวาร และความดับทุกข์และหลักปฏิบัติ (มรรค) ที่นำไปสู่ความดับทุกข์ อีกด้านหนึ่งซึ่งเรียกว่า นิโรธวาร มีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้ (พุทธทาสภิกขุ, 2538 : 66-72; พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2529 : 81-82)

ปฏิจสุมุปปาท ตามนัยสมุททัยวาร หรืออนุโลมนัย :

1. อวิชา เป็นปัจจัยให้เกิด สังขาร
2. สังขาร เป็นปัจจัยให้เกิด วิญญาณ
3. วิญญาณ เป็นปัจจัยให้เกิด นามรูป
4. นามรูป เป็นปัจจัยให้เกิด สฬายตนะ
5. สฬายตนะ เป็นปัจจัยให้เกิด ผัสสะ
6. ผัสสะ เป็นปัจจัยให้เกิด เวทนา
7. เวทนา เป็นปัจจัยให้เกิด ตัณหา
8. ตัณหา เป็นปัจจัยให้เกิด อูปทาน
9. อูปทาน เป็นปัจจัยให้เกิด ภพ
10. ภพ เป็นปัจจัยให้เกิด ชาติ
11. ชาติ เป็นปัจจัยให้เกิด ชรา มรณะ (ทุกข์ทั้งปวง)

ปฏิจสุมุปปาทตามนัยแห่งนิโรธวารหรือ ปฏิโลมนัย :

1. เพราะอวิชาดับ สังขารจึงดับ
2. เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ
3. เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ
4. เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ
5. เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ
6. เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ
7. เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ
8. เพราะตัณหาดับ อูปทานจึงดับ
9. เพราะอูปทานดับ ภพจึงดับ
10. เพราะภพดับ ชาติจึงดับ
11. เพราะชาติดับ ชรา มรณะ (ทุกข์ทั้งปวง) จึงดับ

โดยนัยดังกล่าวข้างต้น ปฏิจสุมุปปาท คืออริยสัจสี่ โดยละเอียดที่อธิบายเรื่องกรรม และการสิ้นกรรม (กรรมและกัมมัชชะ) ที่พุทธทาสภิกขุชี้ให้เห็นกรรมที่ไม่เป็นกรรมดำและกรรมขาว แต่เป็นกรรมเหนือกรรมในโลกนี้และเดี๋ยวนี้ด้วยการปฏิบัติตามหลัก มัชฌิมาปฏิปทา (มรรค 8)

1.5 เทคนิคการมีธรรมะ (ศีลธรรมกลับมา) (พุทธทาสภิกขุ, 2526)

ในผลงานเรื่องนี้ พุทธทาสภิกขุตั้งเป็นคำถามว่า มนุษย์เกิดมาแล้วจะ “ มีวิธี ” ดำเนินชีวิต

อย่างไร จึงจะทำให้ตนเองเกิดสันติสุขและสังคมโลกเกิดสันติภาพ แล้วเสนอแนะให้ประชาชนเป็นอยู่ด้วยธรรมะ คืออย่าเป็นอยู่ด้วยส่วนเกิน อย่าผิดพลาดต่อกฎธรรมชาติ หรือกฎที่ปัจเจกตา อย่าทำลายธรรมชาติ โดยให้ปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือการปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปด จะช่วยแก้ปัญหาทั้งบุคคลและสังคมได้ ช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ โดยสรุปมนุษย์ต้องดำรงชีวิตด้วยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และ ปัญญา เป็นเรื่องราวด้วยกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม ซึ่งรวมเรียกว่า “พรหมจรรย์” ดังกล่าวข้างต้นมีจุดหรือประเด็นสำคัญอยู่ที่เรื่อง กรรม วัฏจักรแห่งการกระทำ กรรม (กิเลส กรรมและวิบาก) และการสิ้นกรรมหรือกรรมเหนือกรรม ซึ่งมีประเด็นหลักดังแสดงไว้ในแผนภาพ 2

2. ผลงานเกี่ยวกับกรรมของปัญญาชนบางคน

ผลงานการศึกษาเกี่ยวกับกรรมหรือกฎแห่งกรรมของปัญญาชนในด้านนี้จะช่วยเสริมให้เกิดความเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรมตามทัศนะของพุทธศาสนิกชน มีอยู่อย่างหลากหลาย แต่ผู้วิจัยจะอาศัยผลงานบางเรื่อง ดังต่อไปนี้

2.1 ผลงานเรื่อง **กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม** (พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2531ก) เป็นผลงานที่อธิบายเรื่องกฎแห่งกรรมและหลักปฏิบัติธรรมเพื่อดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง สาระสำคัญของผลงานนี้ช่วยให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรมในแง่วิทยาศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น

2.2 ผลงานเรื่อง **กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่** (พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) 2531ข.) เป็นผลงานที่อธิบายเรื่องกฎแห่งกรรม ประยุกต์ใช้ในแง่กฎแห่งกรรมเพื่อการแก้ปัญหาสำหรับคนรุ่นใหม่

2.3 ผลงานเรื่อง **พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์** ของ สมภาร พรมทา. (2540) เป็นผลงานว่าด้วยกฎต่าง ๆ (นิยาม) 5 ประการ คือ อุดุนิยาม พีชนิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยามและธรรมนิยาม งานชิ้นนี้เป็นการเสนอหลักคำสอนพุทธศาสนาหรือพุทธธรรมจากมุมมองทางวิทยาศาสตร์หรือตามหลักที่ปัจเจกตา กฎกรรมนิยามและธรรมนิยาม เป็นประเด็นที่มีนัยสำคัญต่องานการศึกษาครั้งนี้เป็นอย่างมาก

ผลงาน 3 เรื่องนี้มีสาระสำคัญที่จะช่วยให้การศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมตามทัศนะของพุทธศาสนิกชน ชัดเจนและสมเหตุสมผลยิ่งขึ้น

3. งานวิทยานิพนธ์

3.1 การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกรรมในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูของ จีรวรรณ ชินะโชติ. (2527) เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม ทั้งในพุทธศาสนาและฮินดู แต่สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้อยู่ในส่วนกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนาทั้งหมด สาระสำคัญ

ที่ผู้วิจัยให้แนวคิดเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมในศาสนาทั้ง 2 นั้น อาจแตกต่างกัน เช่น พุทธศาสนาปฏิเสธ การฆ่าสัตว์ แต่ศาสนาฮินดูกลับยอมรับการฆ่าสัตว์เพื่อบูชาพระเจ้า นอกจากนี้พุทธศาสนาถือว่า กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติ โดยอิสระ ที่ไม่มีใครควบคุมหรือบันดาลให้เป็นไป แต่ศาสนาฮินดูกลับ มองว่า พระเจ้าเป็นผู้บันดาลให้สรรพสิ่งเกิดขึ้นและให้เป็นไปตามอำนาจและควบคุมกฎแห่งกรรมด้วย

3.2 พุทธปรัชญา เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ของปรีชา คุณากร. (2521) สาระ สำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการอธิบายระบบของกรรมตามมติ ของพุทธศาสนาถือว่าเป็นกฎสากลของชีวิตทั้งหมด ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งสามารถยืนยันได้ว่า จะต้องได้รับ ผลอันเหมาะสมทัดเทียมกับกรรมที่ได้กระทำเอาไว้ จึงมีความสมบูรณ์กว่าระบบของกรรมเดิม ตามมติของพราหมณ์ เพราะไม่ต้องอาศัยเทพเจ้าเป็นผู้พิทักษ์กฎแห่งกรรมแต่อย่างใด และเรายัง สามารถสร้างสรรพชีวิตของเราใหม่ได้ตามกฎแห่งกรรมอีกด้วย

3.3 การศึกษาเชิงวิจารณ์ความคิดเรื่องกรรมในปรัชญาอินเดียสายอัสติกะ ของ ณรงค์ วงษ์อุดม (2526) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการอธิบาย ปรัชญาอินเดียสายอัสติกะระบบ ต่างๆ นั้นได้เห็นพ้องกันว่า กฎแห่งกรรมเป็นกฎแห่งเหตุและผล เป็นทั้งกฎธรรมชาติและกฎทางศีล ธรรม ในแง่ที่เป็นกฎทางศีลธรรม นี้ผู้วิจัยให้แนวคิดกว้างๆ ว่าผลย่อมสอดคล้องกับเหตุ ผู้ทำกรรม ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว บุคคลจะเป็นอะไรและอย่างไร ขึ้นต่อกรรมหรือการ กระทำของตนเอง เมื่อมนุษย์มีเสรีภาพในการกระทำ มนุษย์ก็ต้องรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น จากการ กระทำนั้นด้วย ส่วนผลของกรรมนั้น ย่อมเป็นไปตามกรรมดีและกรรมชั่วที่ได้กระทำไว้

3.4 การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องกรรมในพุทธปรัชญากับปรัชญาเซน ของ รุ่งทิพย์ กิจท่า (2521) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้เป็นการอธิบายกฎแห่งกรรม ในศาสนา ทั้งสองนั้น ต่างยอมรับว่า มนุษย์เป็นอะไรอย่างไรจะประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างไร ขึ้นต่อกรรม ที่เขาทำไว้ในอดีตและที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบัน ส่วนในอนาคตบุคคลจะมีสภาพชีวิตเป็นอย่างไร ก็ขึ้นต่อการกระทำของเขาในอดีตและในปัจจุบัน รวมกันถึงแม้ว่าในศาสนาทั้งสองจะเชื่อในเรื่อง กฎแห่งกรรมเหมือนกัน แต่ก็เป็นเรื่องกรรมต่างกัน คือ ในกรรม 3 อย่าง ที่แบ่งตามช่องทางแห่งการ กระทำ คือกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรมนั้น พุทธปรัชญา เน้นมโนกรรม ว่ามีบทบาทมากที่สุด ในเรื่องความหนักเบา สำหรับการให้ผลของกรรม ส่วนปรัชญาเซนกลับเน้นกายกรรมว่า มีความ สำคัญที่สุดและให้ผลแก่ผู้กระทำรุนแรงมากกว่ากรรมที่ทำทางวาจาและทางใจ

3.5 ปรากฏสมุปบาทในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ของ รัชฎะ วัฒนศักดิ์ (2543) ส่วนที่ เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้เป็นการอธิบายกฎธรรมชาติที่อิงอาศัยซึ่งกันและกันจึงเกิดมีขึ้น ซึ่งเป็น กระแสแห่งการเกิดความทุกข์เพียงชั่วขณะจิตที่เกิดความรู้สึก ตัวกูของกูขึ้นมาในแต่ละครั้ง ที่มีผล

ต่อเจตนาที่จะกระทำตามกฎแห่งกรรมโดยผู้วิจัยให้แนวคิดการตีความหลักธรรมตามทฤษฎีของ พุทธทาสภิกขุให้เห็นเป็นรูปธรรม มากยิ่งขึ้นนับเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมากด้วย งานวิทยานิพนธ์ทั้ง 5 เรื่อง ดังกล่าวเป็นผลงานที่ว่าด้วยเรื่องกรรมในลักษณะที่แยกส่วน และเปรียบเทียบเรื่องกรรมตามทัศนะของพุทธศาสนาและลัทธิอื่น แต่ยังคงขาดเอกภาพหรือองค์รวมที่ เชื่อมโยงเรื่องกรรมในภาคทฤษฎีหรือภาววิทยาและภาคปฏิบัติหรือจริยศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตาม ผลงานดังกล่าวก็จะช่วยให้การอภิปรายเรื่องกรรมตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารและข้อมูลว่าด้วยกฎแห่ง กรรม โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 พุทธพจน์เกี่ยวกับเรื่องกรรมจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับสังคายนา (2530) ในเล่มที่ 13, 14, 20, 21, 22, 24, 27 (ดูภาคผนวก ก.)

1.2 ผลงานหลักบางเรื่องของพุทธทาสภิกขุ

1.2.1 ไกวัลยธรรมที่ปณี (2516)

1.2.2 กรรมเหนือกรรม (ม.ม.ป.)

1.2.3 อิทปิปัจเจตยา (2526)

1.2.4 เทคนิคการมีธรรมะ (ศีลธรรมกลับมา)(2526)

1.2.5 ปฏิจสุมุขปาทคืออะไร (2538)

1.3 ผลงานของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)

1.3.1 กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม (2531 ก.)

1.3.2 กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่ (2531 ข.)

1.4. ผลงานของ สมภาร พรหมทา เรื่อง พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ (2540)

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับการรวบรวมแล้วในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1. วิเคราะห์กฎแห่งกรรมตามหลักอิทปิปัจเจตยา หลักพุทธจริยศาสตร์ (มรรคมืดองค์แปด) และ หลักวิทยาศาสตร์

2.2. วิเคราะห์และตีความกฎแห่งกรรมโดยยึดการตีความทั้งภาษาธรรม (ระดับสังฆธรรม และ จริยธรรม) และภาษาคน (ระดับวัฒนธรรม) ในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ

3. สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยจะสรุปผลการวิจัยพร้อมทั้งอภิปรายผลและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยนิยามศัพท์เฉพาะดังต่อไปนี้

1. กรรม หมายถึง การกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจเป็นคำกลางๆ ถ้าเป็นการกระทำดีเรียกว่า กรรมดีหรือกุศลกรรม การกระทำชั่วเรียกว่า กรรมชั่วหรือ อกุศลกรรม
2. กฎแห่งกรรม หมายถึงกฎแห่งเหตุและผลที่จะก่อให้เกิดผลแก่ผู้กระทำตามกฎธรรมชาติ
3. วิบากหรือการให้ผล หมายถึง ผลอันเกิดจากการกระทำทั้งทางกุศล อกุศลหรืออัปายากฤต (คือ ไม่ เป็นทั้งกุศลกรรม และอกุศลกรรม)
4. การพันกรรม หมายถึง กรรมที่อยู่เหนือหรือนอกวงจรแห่งกรรมและการให้ผลของกรรมซึ่งเป็นเพียงกิริยา
5. กิเลส หมายถึง สิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ทำให้จิตใจขุ่นมัวไม่บริสุทธิ์
6. วัฏฏะ หมายถึง วงจรแห่งกิเลส กรรม วิบาก ซึ่งดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะมีการตัดกรรมหรือสิ้นกรรม
7. มรรค หมายถึง ทางดับทุกข์ มรรคมีองค์ 8 คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ซึ่งสรุปรวมลงในศีล สมาธิ และปัญญาซึ่งจัดเป็นพุทธจริยศาสตร์
8. อิทัปปัจจยตา หมายถึง สภาวะธรรมที่เป็นไปตามความสำคัญแห่งเหตุปัจจัย
9. สัจจธรรม หมายถึง ธรรมที่แท้จริงทั้งที่เป็นสังขตธรรม และอสังขตธรรม
10. ภาษาคน หมายถึง การพูด การอธิบายแบบบุคคลาธิษฐาน คือ สมมุติสัจจะ
11. ภาษาธรรม หมายถึง การพูด การอธิบาย แบบธรรมาธิษฐาน คือ ปรมัตถสัจจะ
12. ปฏิจจสมุปบาท หมายถึง การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดมีขึ้น